

CRESPIÀ, CRESPI, CRESPINS

Crespa, Roca ~, V. Roca -C.

CRESPIÀ, CRESPI, CRESPINS

Aquell és un poble a l'extrem Nord del Gironès, uns 7 k. al N. de Banyoles.

PRON. MOD.: *krəspià*, 1964 a Banyoles, Mata i pobles veïns (XLIV, 130ss.); *gentilici: krəspianəns* 1920 (Casac., crec a Banyoles).

MENCIONS ANT. c. 800 (Monsalv. XIII, 230); 834: *Crispianus* (MarcaH., 772), confirmat per *Cat. Car.*, que aporta altres 5 mencions semblants (V. l'index de Rubió i Lois s. v.); 881: *Crispian* (Monsalv. XI, 137); 1093, 1131 i 1156 (BABL III, 550; i IV, 125 i 187). Alsius aporta altres dades de *Crispianus* o *Crespianus* en els anys 898, 922, 1002, 1019, 1245, 1254, 1278 i 1284. *Crespià* en el cens de 1359 (*CoDo-ACA* XII, 100 i 111). *Crespiano* 1362 i 1377 en Alsius.

ETIM. Com ja va dir Meyer-Lübke (BDC XI, 13) és evident que és un dels innombrables derivats en -ANUM, format amb el vulgaríssim NP II. CRISPIUS o CRISPUS (Schulze, 157). Però Aebischer (*Top.*, 85) pesca en les còpies de 898, 922 i 1002 uns casos de la vulgar diplografia *Crispianani* o *Crispiniano*; i, exclamant «la successió de ces formes est affligeante» desment M-Lübke i prefereix partir de *Crispinius*. Les úniques coses «affligeantes» són la seva desconeixença de la fonètica hist. catalana, i la seva manca de crítica verbal.

CRESPINS com a valencià avui a penes es recorda més que com a determinatiu del nom del poble *L'Alcúdia de Crespins*, uns 7 k. a l'O. de Xàtiva. I encara són molts els qui en diuen *L'Alcúdia* i prou (allí 1962, xxxii, 64ss.), o bé li donen un altre determinatiu més viu, el del poble immediat: «Rotglà, Corberà y Alcúdia de Canals o de *Crespins*» (MGadea, *T. del Xè* I, 385). Però *Crespins* és un NL valencià venerable, no tant per la distingida família que en prengué nom, com per la seva qualitat de vell NL autòcton. En efecte ja figura en tres passatges del *Rept.*, com una alqueria o torre prop de Canals i Alcúdia (ed. Bof. 425, 464, 470) i encara un cop més «turrem de *Alcúdia* q. est supra *Crespins*» (336). També en altres docs. coetanis: 1276 i 1279: «alquerias de Canals, *Crespins* et *Alcúdia*» (MtzFdo., *Doc. Val. ACA* I, n.º 182, i II, n.º 765). Donada primer a diversos seguidors del Conqueridor, passà després a d'altres que detalla SSiv., p. 48; en el S. xv a un *Ausiàs* que hi havia adoptat el nom de la venerable torre; els descendents del qual guardaran el nom de *Crespins* o *Crespi* per a llur llinatge.

Tot i que aquests senyors deixaren caure el palau que s'hi havien fet i la torre mora, encara n'hi havia rebrots en temps recents, car en un poble veí, Lloc Nou de Fenollet, vaig llegir a l'ajuntament una escr. d'una «doña Carmen *Crespi* de Valdaura» que s'intitulava «señora territorial del Lugar Nuevo de Fenollet»: aquesta dama o els seus passats immediats, com que venien d'«els *Crespins*», s'havia fet dir en singu-

lar que era una *Crespi*. Quant a Alcúdia restà poble morisc fins a darrera hora, segons SSiv.: el «Beato», c. 1570, li trobà només 40 cases de «cristianos nuevos» i figura amb 10, 29, 30, 50 i 60 respectivament en els censos de 1527, 63, 72, 1602 i 1609 (Lapeyre, p. 36), en què li diu *Alcúdia de Crespi* el seu senyor Francisco *Crespi* de Valdaura (Reglà, p. 114).

ETIM. Per a això és clar que l'únic que compta és l'alqueria mora del S. XIII. No cal dir, però, que la -p- i el grup *Cr-* descarten tota idea d'origen aràbic; i essent romànic mossàrab, és clar que ha de venir d'un deriv. romà CRISPANUS semblant al del NL explicat del Gironès; car és corrent que hi hagi tals noms en plural junt amb un de singular (*Marçans* juntament amb *Marçà*, *Marians*, *Marinyans*, *Queixans*, *Prullans* etc. i més en Aebischer, o. c. ; en el P. Val., *Gaïanes* junt amb *Sollana*, *Borriana*). És sabut que en el P. Val. els noms en -ANUM estigueren subjectes a la imela, que els canvià generalment en -én: *Bocairén*, *Florén* etc.; però en contacte amb palatal la imela de l'àrab valencí podia arribar fins al grau de la imela granadina en *í*, com hem observat en moltes segures etimologies ja publicades en aquest volum i en els anteriors; i com es veu pels exs. que recull Julià Ribera en la *Doctrina* d'Ayala: *gimee*, *huild*, *gülic*, *huigib* (*Dis. y Op.* II, 332). Ja es podia esperar, doncs, que CRISPANUS hi vagi donar *Crespins*.¹

Altres *Crespi* (CRISPANUM) de nom mossàrab: Francesc *Crespi* de Borja, lloctinent del Mestre de Montesa a. 1609, Jq. *Crespi* i *Brizuela* que ho fou mig segle després (GGRV, p. 300). *Crespi* nom dels senyors de Sumacàrcer [1464 i 1520], i el literat Vicent *Crespi* fill d'aquest poble (GGRV, 106, 107); probablement del mateix llinatge. Però també ben lluny d'allí: *Crespi* cogn. morisc a Corbera d'Ebre (sengles en docs. de 1563 i 1584) (*B.S.On.Bna.* set. 1991, p. 55).

A Mallorca, d'on és cogn. típic, *Crespi* deu ser mosarabisme autòcton, car *AlcM* el troba en pobles mallorquins: crec que vindria d'un NL mallorquí que avui apareix trivialitzat amb *Son*, en te. de Manacor (*Nomencl. I. G. E.*) i un altre d'igual a Sta. Maria del Camí (XL, 31.20, Masc. 18H2), que ja figura en el m. Despuig; ara bé aquell és tan antic i important que, fins i tot se n'ha format un gentilici *Crespiners* (BDLC VI, 136); potser era d'allí el famós inquisidor Joan *Crespi*, fundador del convent d'Alcúdia 1504-1584 (Bover, *Bi. Escr. Bal.*, § 321). De fet aquest cogn. és quasi sols de terres d'aquest substrat, com sigui que *AlcM* als mallorquins només afegeix dos prop del Xúquer i un del Maestrat, ultra »Barc.» i «Gir.» (que no signifiquen res) i un petit nucli (potser immigrat) de 3 prop de Bages; altrament també és possible (tenint en compte que hi ha un *Can Crespins* a Llagostera, oït 1931), que aquí sigui provinent del nom de fonts *Crispi*.

¹ Descarto algunes explicacions preses en consideració; per mi mateix, però, tant o més rebuscades que l'única que podia aspirar a algun fonament topogràfic: CREPITTONES 'trencaments, llocs trencats' (Alcúdia és ja sota la serra d'Ènguera), passant per